

LUBOŠ TARABA

Prodané vítězství

POSLEDNÍ VÁLKA
ZA OSVOBOZENÍ ITÁLIE
1866

ÉPOCHA

POLOZAPOMENUTÉ
EDICE
**Polozapomenuté
války**
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita v Liberci)

PhDr. Karel Richter, CSc. (Klub autorů literatury faktu)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

doc. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D. (FF ZČU, Katedra historických věd)

POLOZAPOMENUTĚ
VÁLKY

EDICE

LUBOŠ TARABA

Prodané vítězství

POSLEDNÍ VÁLKA
ZA SJEDNOCENÍ ITÁLIE
1866

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Luboš Taraba, 2014, 2020

Cover © Karel Kárász, 2014, 2020

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2014, 2020

ISBN 978-80-7557-213-4 (print)

ISBN 978-80-7557-753-5 (ePub)

ISBN 978-80-7557-754-2 (mobi)

ISBN 978-80-7557-755-9 (pdf)

OBSAH

Pruské slovíčko	9
Věc cti.	18
Čiré bláznovství	58
Malá válka	118
Dřevěná hlava	135
Konec malé války	172
Bídný mír.	180
Ordre de bataille.	183
Chronologie	194
Výběr z použité literatury	196

„Zítřa jim pořádně nařežeme.“

Viktor Emanuel II.

PRUSKÉ SLOVIČKO

Začínala sobota 23. června roku 1866, zasvěcená svaté Agripině. Podle dobové pranostiky by lidé měli ten den odpočívat jen ve stínu. Do východu slunce sice ještě pár hodin chybělo, ale i tak už bylo pořádné teplo. V uličkách jindy ospalého městečka Goito, které asi padesát metrů široká řeka Mincio dělila na italskou a rakouskou část, se tísnili muži v modrošedých kabátech, někteří v kalhotách stejné barvy, jiní v bílých. Zatímco někteří jen odpočívali, jiní spali přímo na zemi. Část z nich nervózně, jiní s nadšením, přemýšleli, co asi příští hodiny a dny přinesou. Jen pár metrů od nich se ve tmě valila kamenitým řečištěm, nad kterým se klenul úzký most, voda z jezera, kterému se italsky říká Lago di Garda, německy Gardasee. Už večer si most pozorně prohlédlo několik vojáků v bílých kalhotách, s černým chráničem na pravém koleni a s klobouky ozdobenými černým peřím na hlavách. Elitní lehcí pěšáci, *bersaglieri* 8. praporu, zjistili, že most je nejen netknutý, ale že není ani podminovaný, jak se obávali. Až se v sedm hodin ráno dostaví Jeho Veličenstvo Viktor Emanuel, přejde po mostě jako první jejich prapor a za ním ještě jeden následovaný jezdeckými pluky *Cavalleggeri di Saluzzo* a *Lancieri di Foggia* a dvěma šestispřežími táhnoucími každé jedno dělo. Pouhých třicet kilometrů před nimi ležela v předpolí Dolomitů Verona, nejdůležitější rakouská pevnost v severní Itálii.

Prozatím jim cestu ještě přehrazovala bílo-červená závora, ale o půl páté ráno ji ulomí příslušníci jízdní divize, až je generál Sonnaz pošle hledat nepřítele. Nikdo ale nevěřil, že ho najdou. Je daleko, až někde za řekou Adiží, mysleli si všichni. Přesně o osmé hodině ráno tak pro Italy začne oficiálně třetí „svatá válka“ za sjednocení jejich země. Stejně jako dvakrát předtím bude jejich protivníkem Rakousko. Tentokrát mu válku ani nevyhlásili. Pouze ukončili sedm let trvající staré příměří.

Jen pár stovek metrů odtud vedle sebe na obou březích Mincia pokojně tlela už devatenáctým rokem těla piemontských a rakouských pěšáků, kteří se tu utkali v dubnu a květnu 1848. Tehdy se sardinský král Karel Albert pokusil využít vlny revolučních bouří k tomu, aby vyrval Rakousku severní Itálii. Po prvních úspěších ale přišel italský debakl u nedaleké vesnice Custoza, který plní maršál Radecký korunoval na jaře následujícího roku vítězstvím v bitvě u Novary. Karla Alberta, honosícího se už titulem italského krále, to stálo korunu piemontského království, kterou předal několik hodin po bitvě svému synovi Viktoru Emanuelovi. Zemřel jen pár týdnů poté v dobrovolném exilu v Portugalsku.

V neděli 24. června navíc uplyne přesně sedm let od krvavého vyvrcholení druhého piemontského pokusu vyhnat „Němce“, jak Italové říkali Rakušanům, od bitvy u Solferina. Francouzský císař Napoleon III. u této vesnice ležící v kopcích patnáct kilometrů od Goita sebral v krvavé řeži Františku Josefovi Lombardii, aby ji vzápětí daroval svému piemontskému spojenci. Poté, co Viktor Emanuel II. anektoval Lombardii, následovala lavina dobře zorganizovaných plebiscitů v parmském, modenském a toskánském knížectví, jejichž výsledkem bylo připojení těchto státek k Piemontu. Krátce nato se nejslavnější italský karbonář Giuseppe Garibaldi zmocnil se čtrnácti stovkami dobrovolníků a zrezivělými puškami, které mu obstaral strůjce italského sjednocení, piemontský první ministr hrabě Cavour, bourbonského Království obojí Sicílie. A vzápětí s přispěním armády Viktora Emanuela následně obral s britským posvěcením Svatého otce o většinu jeho území. Došlo tak ke spojení severu a jihu „italské boty“. Hrabě Cavour pár měsíců nato uspořádal první „všeitalské“ volby a sardinský král Viktor Emanuel, vládnoucí kdysi malému chudému kraji pod Alpami, odtud jméno Piemont, se mohl od května 1861 psát „z vůle lidu a boží milosti“ prvním králem dvaadvacetimilionové Itálie.

Nebyla ale úplně celá jeho. Třebaže Italové tvrdili, že „Itálie je hotová“, „pod cizí vládou“, zůstávalo Věčné město, za jehož hradbami přežíval jiný Ital, papež Pius IX. chráněn francouzskými bodáky před choutkami italského krále učinit z Říma hlavní město království. Další kus Itálie zase stále ještě „trpěl pod jhem“ nenáviděných Habsburků, protože císaři Františku Josefovi zbylo z původního Lombardsko-benátského království i přes porážku u Solferina Benátsko a Jižní Tyrolsko. Zatímco

obyvatelé severní části Südtirol mluvili německy a smýšleli rakousky, jejich jižní sousedé z Trentina (Tridentska) hovořili italsky a stejně jako Benátčané tajně věřili, že se jednou probudí jako Italové, jak jim Viktor Emanuel opakovaně sliboval.

Viktor Emanuel II.

Triumfující Cavour, který předtím přemluvil k druhé válce s Rakouskem francouzského císaře Napoleona III., neponechal nic náhodě a už si vyhlédl nového spojence, aby mu pomohl v další válce získat poslední rakouské „italské provincie“. „Proradný“ Bonaparte, který podle Cavoura „zradil“ po Solferinu Itálii tím, že už nechtěl dále válčit, nepřicházel v úvahu již proto, že neprojevoval dost ochoty znovu prolévat kvůli „nevědčným Italům“ francouzskou krev. Ti synovce „velkého Napoleona“ štváli navíc neskrývanými sny o Římu jako hlavním městě. On přitom musel Věčné město a hlavně papeže chránit už jen kvůli francouzským katolíkům, kteří by mu to spočítali, kdyby nechal Svatého otce na pospas Viktoru Emanuelovi.

Jako nový ideální partner se Cavourovi nabízelo Prusko. Stálo totiž, jak vysvětlil svým diplomatům, „v čele německého nacionalismu“, stejně jako Piemont italského na Apeninském poloostrově. A aby Italové a Prusové mohli triumfovat, muselo být nejprve poraženo Rakousko. Je třeba „se připravit na to, že jednoho dne se budeme procházet po Vídni“, tvrdil Cavour. Stejně smýšlel i budoucí pruský první ministr Otto von Bismarck, toho času ještě vyslanec na ruském dvoře, když prohlašoval, že, „zrod silné Itálie na jihu mezi Francií a Rakouskem je pro Prusko požehnáním“. Jenže tak daleko jako Bismarck jeho nadřízení v Berlíně ještě nedohlédli a Cavourova emisara, generála Alfonse La Marmoru, vypoklonkovali v lednu 1861 bez větších cirátů domů. „Zdáli jsme se příliš revoluční,“ glosoval generál pruské grobiánství. A když v polovině roku 1862 pruský ministr zahraničí hrabě Albrecht von Bernstorff oznámil, že jeho panovník Vilém I. hodlá uznat Itálii, vysvětlil Viktoru Emanuelovi, že to není protirakouský tah, že pro Berlín je „rakouská okupace Benátek [...] zárukou bezpečnosti Německého spolku“.

Jenže již v září téhož roku se do křesla předsedy vlády uvelebil Bismarck, přesvědčený, že „Rakousko, jak jsem si ho představoval, ve skutečnosti neexistuje, a že bude tudíž nemožné žít s ním dlouho

La Marmora

v souladu“. Už v říjnu jeho vyslanec v Turínu sondoval, jak by se Itálie zachovala v případě prusko-rakouské války. Ministr zahraničí hrabě Giuseppe Pasolini potěšil Bismarcka slovy, že jeho země bude stát „po boku nepřátel Rakouska“. Naplňovala se tak předpověď bývalého francouzského vyslance ve Vídni a znalce německých poměrů Françoise-Adolpha de Bourquney: „Bude-li jednoho dne pan Bismarck jmenován prvním ministrem pruského krále, podrobí si Německo a z Pruska učiní první evropskou mocnost.“

Prozatím to Bismarck zkoušel s Rakušany metodou cukru a biče a v rukávu skrýval italského žolíka. Pokud Vídeň přenechá Prusku volnou ruku v Německu, může s ním počítat v budoucí válce o Lombardii, sliboval. V opačném případě hrozil, že dvaadvacetimilionová Itálie a devatenáctimilionové Prusko minimálně srovnají poměr sil s pětatřicetimilionovou říší Františka Josefa, což Berlín umožní ovládnout celé Německo a Turín se konečně dočká „osvobození“ Benátska. Jenže rakouský císař neuměl a ani nechtěl být „rozumný“, jak si pruský předseda vlády přál. Ani v nejmenším se nechtěl vzdát vůdčího postavení v Německém spolku, který Vídeň společně s Berlínem od vídeňského kongresu řídila. Rakouský vyslanec hrabě Alajos Károlyi navíc Bismarcka nazvedl ze židle poznámkou, že jeho panovník (zklamáný pruským přístupem za války s Piemontem v roce 1859) nevěří v to, že by v Prusku našel v případě nebezpečí „dobrého spojence“. Nejen proto František Josef už na pokušení získat Lombardii zpět rezignoval. Nešlo by to bez boje, a to si nepřál už jen proto, že by měl pravděpodobně opět na krku válku s „tím chlapem“ z Paříže, s Napoleonem III.

Ani čelnímu představiteli italské generality, dvašedesátiletému hraběti Alfonsovi della Marmora, jak si poitalstil své původní pofrancouzštělé jméno La Marmora, se vyhlídka na novou válku s Rakouskem v dohledné době nezamlouvala. Armáda Viktora Emanuela na ni nebyla připravena. „Kdybych mohl říci rakouskému císaři pár slov, uvedl bych argumenty společného zájmu, které by ho přesvědčily,“ tvrdil sebevědomě v září 1864 v turínském parlamentu La Marmora, který si od devíti let každé ráno oblékal stále jen uniformu.

Tak jednoduché to nebylo. František Josef totiž Itálii jako stát neznával a o jejím králi se vyjadřoval všelijak, jen ne vybraně. O necelé dva týdny později se La Marmora, jenž si otevřel dvířka ke kariéře záchranou

krále Karla Alberta v srpnu 1848 z rukou nespokojených obyvatel Milána konsternovaným vítězným návratem maršála Radeckého, stal šéfem vlády a ministrem zahraničí. Alespoň zpočátku opravdu doufal, že se nějak s Rakouskem, ohroženým pruskými ambicemi, dohodne. Jenže hašteřící Prusko a Rakousko se daly nečekaně na přelomu let 1863–1864 dohromady. Spojilo je Dánsko. Jeho nový panovník Kristián IX. totiž anektoval polabské knížectví Šlesvicko (Schleswig), jež bylo do té doby spolu s Holštýnskem (Holstein) a Lauenburgem svázáno s Kodaní v rámci personální unie. Protože německy mluvící Holštýn, který obdržel od Kristiána nový status, náležel k Německému spolku, jeho členové to nemohli přejít mlčením. Zvláště Bismarck byl v tomto směru hodně aktivní a ani Rakušané nezůstali zticha. Před důsledky takové krátkozraké politiky praktikované rakouským ministrem zahraničí, rodákem z bavorského Regensburgu, hrabětem Johannem von Rechberg, varoval například český poslanec v říšském sněmu Ignác Kuranda: „Uvidíte, že z této kampaně bude profitovat jen Prusko. [...] Boj mezi oběma mocnostmi začíná opět jako v roce 1850, však bez toho, že bychom měli naději uštvědit Prusku nové olomoucké ponížení.“ Jenže Rechberg preferoval spolupráci s Pruskem, aby, jak věřil, posílil rakouské postavení v Německém spolku podkopávané právě Berlínem.

Po krátké hannoversko-saské intervenci na ochranu Holštýnska zakročily koncem ledna 1864 Prusko s Rakouskem. Mezinárodní konference v Londýně pod patronací britské vlády snažící se vše vyřešit dialogem se minula účinkem. Následná třítýdenní červencová „spolková exekuce“ donutila Dánsko vzdát se inkriminovaných knížectví a jejich půl milionu obyvatel. Zatímco Vídň se zamlouvala myšlenka udělat z nich nový „německý“ spolkový stát, Bismarck by je rád připojil k Prusku. Proto přišel s nabídkou: Šlesvik, Holštýn a Lauenburg za podporu Vídně v „italských záležitostech“. Rechbergovo odmítnutí bylo jeho labutí písni. Od října 1864 šéfoval ministerstvu zahraničí podmaršál Alexander hrabě Mensdorff-Pouilly, reprezentant tvrdšího postupu vůči Prusům. V následujících měsících to mezi Berlínem a Vídní jiskřilo, ale vše zůstávalo v diplomatické rovině. Rok po tažení proti Dánsku, v srpnu 1865, se obě „německé mocnosti“ přece jen dohodly.

Ještě předtím se pruský vyslanec Guido von Usedom v červenci 1865 dvakrát poptával u italské vlády, která se mezitím musela na nátlak

francouzského císaře Napoleona přestěhovat do nového hlavního města Florencie, aby jí zašla z finančních důvodů chuť válčit, na její „postoj v eventuální válce s Rakouskem“, ale po prusko-rakouské schůzce v lázních Bad Gastein vše utichlo. „Kompromisním“ řešením v podobě rozdělení správy nad oběma knížectvími Holštýnsko připadlo Rakousku a Šlesvicko Prusku. Vídeň zároveň Berlínu přepustila za dva a půl milionu dánských tolarů Lauenburg. Tím byly, jak tvrdil Bismarck, „zaretušovány trhliny“ mezi oběma „německými bratry“. Ve skutečnosti ale pruský první ministr získal badgasteinskou smlouvou jedinečný prostředek jak dohnat Rakousko k válce, kdykoli si bude přát. Rakušané se dali nachytat na jeho nápad, aby každá smluvní strana měla právo zakročit, nebude-li se jí líbit, jak se chová druhá strana v přidělené zemi.

Nyní si Bismarck ze všeho nejvíce potřeboval vyjasnit, jak se zachová v případné budoucí „válce Němců proti Němcům“ úhlavní odpůrce myšlenky německého sjednocení Napoleon III. Proto se do Francie, odkud byl v září 1862 povolán z postu vyslance do úřadu prvního ministra, dvakrát na podzim 1865 vypravil. Rád by si totiž zajistil Bonapartovu neutralitu. Vysvětlil mu, že badgasteinská dohoda není ničím jiným než oddechovým časem před rozhodujícím střetem s Vídní, v němž počítá i s Itálií, která tak bude konečně „svobodná od Alp po Jadran“. Jak z říjnové schůzky v Biarritz, tak listopadového setkání v Saint Cloud se Bismarck ale vrátil s prázdnými rukama. Jen se ujistil, že „myšlenka francouzsko-pruské aliance“, jak se o ní psalo v rakouském tisku, byla pouhým výmyslem vídeňských pisálků. Francouzskému imperátorovi by se totiž docela hodilo, kdyby si „Němci“ pustili navzájem žilou. „Dovedeme německé mocnosti k tomu, aby na sebe střílely z děl,“ měl říci Napoleon italskému vyslanci rytíři Constantinu Nigrovi. O to méně se mu zamlouvala italská spolupráce na „německé“ válce. Nic jiného než apelovat na Viktora Emanuela, aby se držel stranou, a čekat na okamžik, kdy nabídne vyčerpaným rivalům své zprostředkovatelské služby, Bonaparte dělat nemohl. Ruce mu svazovalo jak válečné dobrodružství v Mexiku, tak nedostatek peněz. Jak mu objasnil bankéř James de Rothschild, francouzská státní pokladna byla na dně. Časy, kdy „malý Napoleon“ diktoval Evropě svou vůli, už byly jen deset let starou blednoucí vzpomínkou.

La Marmora si Bad Gastein vyložil jako konec nadějí na to, jak Rakousko, zaneprázdněné bojem s Pruskem, obrátí o Benátky. Třebaže

později tvrdil, že od listopadu 1865 čekal jen na pruské „slovíčko“, ve skutečnosti válečné plány odložil do šuplíku. Protože mír Benátky od Itálie vzdaloval, do Vídně se v listopadu rozjel s posvěcením florentské vlády bankéř Jacob von Landau, známý kontakty v nejvyšších patrech rakouského dvora. Měl sondovat nálady vůči Itálii a hlavně učinit rakouskému císaři návrh na koupi Benátska. Třebaže František Josef se dal slyšet, že o Benátkách se nemůže rozhodnout jinak než na bojišti, italský ministr války Ignazio Pettinengo, který přesně na Nový rok 1866 vystřídal v úřadu generála Agostina Petittiho, zahájil úřadování seškrtáním početního stavu vojska a výdajů na ozbrojené síly, aby z nařízení vlády ušetřil jednáct milionů lir.

Jenže Bismarck měl jiné představy. Nejprve La Marmoru mile překvapil koncem prosince 1865 podpisem obchodní smlouvy s Itálií. A krátce nato ho zaskočil, když v polovině ledna 1866 nařídil vyslanci Guidovi von Usedom, aby ve Florencii znovu resuscitoval téma prusko-italské vojenské spolupráce. A vzápětí přišlo udělení nejvyššího pruského vyznamenání *Řádu černé orlice* Viktoru Emanuelovi. „Aliance s Pruskem proti Rakousku za účelem získání Benátska byla věcí našeho nejvyššího zájmu. Spojili jsme se proto s pruskou vládou,“ shrne La Marmora to, co následovalo.

Jen pár dní nato Bismarck obvinil Rakousko, že podporuje v polabských knížectvích „revoluční tendence“, kterým nedávno ještě společně s Pruskem čelilo. Vídeň si nahrála na pruský smeč nótou ministra zahraničí Mensdorff-Puillyho žádajícího, aby v Berlíně respektovali správu Jeho císařského Veličenstva v Holštýnsku. Vídeň se také nelíbí pruské manýry ve Šlesvicku, ale nekritizuje je ani nevyhrožuje, argumentoval Mensdorff-Puilly.

Pokud Bismarck přece jen na okamžik zaváhal o správnosti válečného řešení, nyní byl definitivně rozhodnut. Koncem ledna ho potěšil Napoleon III. Veřejně deklaroval, že zachová v německých záležitostech neutralitu. Čtyři dny před koncem února Bismarck přesvědčil Viléma I., že nadešel čas splnit „svou povinnost“, tedy rozhodnout o tom, kdo bude pánem Německa. Když se dva dny nato sešla pruská korunní rada, válka byla pro Bismarcka hotovou věcí. „Rakousko není vyzbrojeno, není s to se vyzbrojit. Prusku bude stačit jediný úder, svést jednu velkou bitvu někde pod Slezskem, aby mohlo vládě ve Vídni nadiktovat

[svůj – pozn. L. T.] mír,“ přesvědčoval kancléř váhající členy vlády. Nejvíce se myšlenka na „bratrovražednou válku“ protivil Vilém I. Ale ani on nebyl imunní vůči Bismarckovým poznámkám o rakouské „nevěčnosti“ a „perfidnosti“.

„Kdyby Itálie neexistovala, musela by být vytvořena,“ měl říci Bismarck, když zdůvodňoval, proč se spojit s Viktorem Emanueleem. Bez smlouvy s ním to opravdu nepůjde, sekundoval mu šéf pruského generálního štábu Helmuth von Moltke. Italové zaměstnají rakouskou Jižní armádu v Benátsku a nedovolí její přesun do Čech proti pruské armádě, vysvětlil. Pár dní nato Bismarck prostřednictvím svého vyslance v Paříži hraběte Roberta von der Goltz vzkázal La Marmorovi, že čeká na jeho zplnomocněnce, aby s ním dojednal spojeneckou smlouvu. Volba padla na „muže zběhlého ve vojenském umění“, na velitele divize v Perugii generálmajora Giuseppa Govoneho. Jak on, tak vyslanec v Berlíně hrabě Claudio Camillo di Barral, obdržel instrukci dojednat detailní vojensko-politický pakt. Jen tak snad nenechá Bismarck Itálii na pospas rakouské armádě, kdyby se mu naskytlo výhodnější řešení, ubezpečoval La Marmoru nejspíše sám sebe. Italská armáda by „bez spojence“, jak tvrdil například bývalý ministr války, generál Alessandro Della Rovere, byla sama na „historického nepřítele“ Rakousko krátká.

VĚC CTI

Čtvrtého května 1861 oznámil ministr války a válečného námořnictva generál Manfredo Fanti v *Giornale Militare* přeměnu královské armády (*Esercito Regio*) v armádu italskou (*Esercito Italiano*). Dělo se tak postupným slučováním piemontských ozbrojených sil s armádami bývalých italských států. K dosavadním deseti piemontským pěším brigádám nejprve přibýly lombardské a toskánské pluky. Další byly zformovány z bývalých poddaných Svatého otce. V roce 1862 se armáda rozrostla o část Garibaldiho dobrovolníků a rok nato i o vojáky bývalého neapolského království, ochotné složit přísahu Viktoru Emanuelovi.

Na papíře vypadala italská armáda impozantně. Mnohem složitější se ukázalo vyrobit z nových vojáků a důstojníků Italy. Byli více Sicilany, Neapolitanci či Toskánci než občany nového království. Tomuto přerodu měly napomoci i takové kroky jako zavedení špaget pocházejících z jihu coby součásti vojenského jídelníčku. Jiným kamenem úrazu byl důstojnický sbor tvořený doposud většinou Piemontany. Těm navíc vesměs kolovala v žilách modrá krev, takže „přivandrovalce“ z jihu či „parvenu“ z řad Garibaldiho „červených košil“ snášeli jen s velkým přemáháním a dávali jim pocítit svou nadřazenost.

Tyto a další, hlavně zdravotní důvody vedly Fantiho během pár týdnů k rezignaci. V úřadu ministra války ho vystřídal první ministr Bettino Ricasoli, za kterého ale ministerstvo fakticky vedl generál Efsio Cugia. Později převzal ministerstvo války generál Alessandro Della Rovere. Když na Ricasoliho místo nastoupil Urbano Rattazzi, řídil ministerstvo války od roku 1863 s jeho pověřením velký obdivovatel pruské armády a francouzského císaře Napoleona III. Alfonso Della Marmora. Potom, co se sám ujal kormidla vlády, si vybral za ministra války generála Agostina Petittiho.

Všichni ministři po celou dobu armádu úporně reformovali. Hlavní novinkou bylo rozšíření pluků o čtvrtý prapor a sjednocení tabulkových počtů důstojníků. Fantiho nástupci se domnívali, že propuštěním části důstojníků se elegantně zbaví nespokojenců a nepohodlných osob. Dopadlo to tak, že osmašedesát procent všech příslušníků důstojnického sboru mělo místo narození v Piemontu.

Reorganizace armády probíhala navíc na pozadí občanské války na italském jihu odmítajícím se smířit s novou, „cizí“ vládou. V červenci 1862 tam sloužilo pod velením generála Enrica Cialdiniho až sto pět tisíc mužů. Ti sicilské a neapolské vesničany postupně zpacifikovali. Zvládli to do konce roku 1865, ale snadné to nebylo. Bylo třeba hodně síly a tvrdosti, aby se bývalí poddaní neapolského krále podřídili novému vládci.

Trvalý problém každého ministra války představovaly finance. Protože jen umořování astronomického státního dluhu pohltilo rovných třicet procent státního rozpočtu a dalších pětadvacet procent inkasovala armáda, bylo nutné přitáhnout jí opasek. Vláda začátkem roku 1866 proto rozhodla o redukci mírového stavu ozbrojených sil na 180 000 mužů. Přitom podle předpisů měla armáda mít v době míru 207 586 mužů a 320 děl. Za války by to mělo být 311 978 mužů a 538 děl. Z finančních důvodů skončily u ledu i plány na modernizaci dělostřelectva a zavedení nového typu pušek do výzbroje. V březnu 1866 to bylo náhle jinak. Kasárna se plnila záložníky povolávanými údajně na velké letní manévry. Takovému vysvětlení nevěřil ani největší naiva. Zadlužená Itálie si nemohla takový luxus dovolit. Připravovala se na válku.

Také ve Vídni se na válečné radě, která se v té době scházela průběžně, mluvilo o boji. Rakousko, které už v říjnu získalo od banky Rothschild půjčku sto padesát milionů zlatých na případnou válku, se vyostření vztahů s Pruskem obávalo. Ale na druhé straně všechno mělo své meze. Jak tomu vše nasvědčovalo, vyhnout se střetu se jevilo jako stále méně pravděpodobné, protože „Rakousko nechce opustit své poslání v Německu, tedy udržet německý spolkový systém“, což ho nutí být „ochrannou hrází [...] proti násilí, jež mu hrozí“, jak to formuloval se skrytou narážkou na Prusko vládní list *Die Presse*. Účastníci válečné rady se shodli na tom, že boj bude s velkou pravděpodobností veden na dvou bojištích, na severu a jihu impéria. To znamenalo přizpůsobit tomu i vojsko, protože rozhodovat se bude na severu. Tamní armáda bude mít sedm armádních sborů, zatímco „Jižní armádu“ budou tvořit sbory tři. Oproti „severním“ sborům v síle čtyř brigád budou mít „jižní“ každý o brigádu méně. Třebaže rakouské vojenské síly převyšovaly pruské i italské dohromady, nejvyšší vojenští představitelé ve Vídni byli při posuzování vlastních šancí více než opatrní. I když se v Praze

bude říkat, že „Prušáky utlučeme čepicemi“, muži v bílých rakouských uniformách optimismem zrovna nepřekypovali.

Jednačtyřicetiletý generál Govone, který se jako čerstvý absolvent vojenské akademie v hodnosti poručíka zúčastnil už první války za sjednocení Itálie a málem byl zabit za války proti Rusku na Krymu, odkud si přivezl jako suvenýr pohlavní chorobu, přijel do Berlína 14. března, přesně v den, kdy rakouská válečná rada zakázala novinám informovat o pohybech vojsk. Dva dny nato se od Bismarcka dozvěděl, že Rakousko rozeslalo členským zemím Německého spolku tajnou nótu s výzvou řešit záležitost polabských knížectví, což Bismarck interpretoval jako porušení smlouvy z Bad Gasteinu. Nedojde-li ve spolkovém parlamentu ve Frankfurtu ohledně Šlesvicka a Holštýnska k dohodě, je třeba počítat i se „spolkovou“ akcí proti Prusku, hrozil rakouský ministr zahraničí hrabě Mensdorff-Pouilly. Bismarck kontroval nótou nastolující

František Josef I.